มาตรการควบคุมการปนเปื้อนสารห้ามใช้ในทุเรียนผลสดส่งออกไปสาธารณรัฐประชาชนจีน

Control Measures for Prohibited Substance Contamination in Fresh Durian Exports to the People's Republic of China

รุ่งทิวา รอดจันทร์[1] เกรียงไกร สุภโตษะ[1] ชัยศักดิ์ รินเกลื่อน[2] อังคณา สุวรรณกูฏ[2] แสนศักดิ์ เหลืองเกื้อกูลชัย[3]
พิทวัฒน์ อ่อนทองหลาง[8] เสกสรรค์ วรรณกรี[6] ฉันทนา คงนคร[5] ชณาดลย์ สัตธณภัทร[4] ธิดากุญ แสนอุดม[1] งามจิตร ดวงดี[7]
ทรรศน์สรัล รัตนทัศนีย[1] อมรรัตน์ วงษ์นอก[1] สุภาภรณ์ เหลืองไพบูลย์ศรี[1] อุมาภรณ์ สุจริตทวีสุข[1] เบญจมาศ โตวรานนท์[1]
จารุวัตถ์ แต้กุล[2] พรพิมล ชื่นชม[2] ภูษณิศา ธารี[2] พัชรินทร์ พบความสัตย์[2] ภิรมน เจริญศรี[2] รุ่งทิพย์ อุทมพันธ์[2]
ชัยชนะ นุ่นเส้ง[2] เกษสิริ ฉันทพิริยะพูน[4] อลงกต อุทัยธนกิจ[4] นิกร โคตรสมบัติ[5]
Roongtiwa Rodchan[1] Kriangkai Supatosa[1] Chaisak Ringluen[2] Angkana Suwannakoot[2]
Saensak Lueangkueakunchai[3] Pittawat Onthongland[8] Seksun Wannakree[6] Chuntana Kongnakhon[5]
Chanadol Satratanapat[4] Thidakoon Saenudom[1] Ngamjit Duangdee[7] Tatsansaran Rattanathasanee [1]
Amonrat Wongnok[1] Supaporn Luangpaiboonsri[1] Umaporn Sujrittaweesuk[1] Benjamas Towaranonte[1]
Charuwat Taekul[2] Pronpimon Chunechom[2] Phusanisa Thnee[2] Patchrin Phobkwamsat[2]
Pirom Charronsri[2] Rungthip Utumpan[2] Chaichana Noonseng[2] Kedsiri Chantapiriyapoon[4]
Alongkot Uthaitanakit[4] Nikorn Kotsombate[5]

บทคัดย่อ

ทุเรียนเป็นผลไม้เศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย โดยในปี 2567 การส่งออกทุเรียนไปสาธารณรัฐประชาชนจีนมีมูลค่าสูงถึง 109,799.38 ล้านบาท อย่างไรก็ตาม ในช่วงต้นปี 2568 การส่งออกประสบปัญหาชะงักงันจากการที่สำนักงานศุลกากรแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน (GACC) ตรวจพบการปนเปื้อนสาร Basic Yellow 2 (BY2) ในทุเรียนไทย และได้กำหนดให้ทุเรียนผลสดทุกล็อตต้องแนบรายงานผลการทดสอบสารดังกล่าวตั้งแต่วันที่ 10 มกราคม 2568 เป็นต้นไป กรมวิชาการเกษตรจึงจัดทำมาตรการควบคุมการปนเปื้อนสารห้ามใช้ในทุเรียนผลสด โดยดำเนินมาตรการเร่งด่วน ได้แก่ การออกประกาศกรมวิชาการเกษตรเพื่อควบคุมและบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด การพัฒนาห้องปฏิบัติการทดสอบสาร BY2 การดำเนินมาตรการ Set Zero ภายใต้แนวคิด "4 ไม่" ได้แก่ ไม่อ่อน ไม่หนอน ไม่สวมสิทธิ์ ไม่มีสีไม่มีสาร และแนวทางป้องกันการปนเปื้อนจากกระบวนการผลิตและกิจกรรม Big Cleaning รวมถึงการตรวจสอบสาร BY2 ในทุเรียนประกอบการขอออกใบรับรองสุขอนามัยพืช

จากการดำเนินมาตรการดังกล่าว การส่งออกที่หยุดชะงักในช่วงวันที่ 10–18 มกราคม 2568 สามารถกลับมาส่งออกได้ก่อนเทศกาลตรุษจีนตั้งแต่วันที่ 19 มกราคม 2568 และผลการตรวจสอบสาร BY2 ในทุเรียนก่อนส่งออกระหว่างวันที่ 19 มกราคม ถึง 31 ธันวาคม 2568 จำนวน 59,071 ตัวอย่าง ตรวจพบสาร BY2 จำนวน 317 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 0.54 ซึ่งกรมวิชาการเกษตรได้แจ้งเตือนผู้ส่งออกและโรงคัดบรรจุพร้อมเข้าตรวจติดตามการค้นหาสาเหตุ การแก้ไข และการป้องกันการเกิดปัญหาซ้ำ โดยมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องจนไม่พบการปนเปื้อนหลังวันที่ 22 กรกฎาคม 2568 นอกจากนี้ ได้เสนอรายชื่อโรงคัดบรรจุความเสี่ยงต่ำต่อ GACC จนได้รับความเห็นชอบและนำไปสู่การลดระดับการสุ่มตรวจ ณ ด่านนำเข้า มาตรการดังกล่าวช่วยอำนวยความสะดวกทางการค้าและสร้างความเชื่อมั่นแก่ประเทศคู่ค้า ส่งผลให้ประเทศไทยสามารถรักษาตลาดส่งออกทุเรียนไปสาธารณรัฐประชาชนจีนไว้ได้ โดยในปี 2568 มีปริมาณการส่งออก 939,892.34 ตัน คิดเป็นมูลค่า 150,278.59 ล้านบาท

คำสำคัญ: ทุเรียน การควบคุมการปนเปื้อน เบสิคเยลโล่ ทู (บีวาย ทู)

ABSTRACT

Durian is one of Thailand's most economically important fruits. In 2024, exports to the People's Republic of China reached a significant value of 109,799.38 million baht. However, trade experienced a temporary disruption in early 2025 after the General Administration of Customs of China (GACC) detected Basic Yellow 2 (BY2) contamination in Thai shipments. Consequently, effective January 10, 2025, the GACC required that all fresh durian consignments be accompanied by official BY2 laboratory test reports. In response, the Department of Agriculture (DOA) implemented stringent control measures, including enhanced regulatory enforcement, the establishment of BY2 testing laboratories, and the introduction of the "Set Zero" policy under the "4 No's" principle (no immature fruit, no pests, no Fraud, and no colorants or prohibited substances). Additional preventive measures were applied throughout the production process, alongside Big Cleaning campaigns and mandatory BY2 inspection as part of phytosanitary certification.

These proactive measures enabled the resumption of exports that had been temporarily suspended from January 10–18, 2025, prior to the Chinese New Year on January 19, 2025. Between January 19 and December 31, 2025, a total of 59,071 samples were tested, with BY2 detected in only 317 samples (0.54%). The DOA responded with formal warnings and comprehensive follow-up inspections to identify root causes and implement corrective and preventive actions. As a result, contamination rates steadily declined, reaching zero detections by July 22, 2025. Furthermore, the GACC's recognition of "low-risk" packing houses led to a significant reduction in random inspections at import checkpoints. These collaborative efforts facilitated trade, restored the confidence of international trading partners, and secured Thailand's market share in China. By the end of 2025, Thailand had exported a total of 939,892.34 tons of durian, valued at 150,278.59 million baht.

Key words: Durian, Contamination Control, Basic Yellow 2 (BY2)

1 กองพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าพืช
1 Plant Standard and Certification Division
2 กองควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร
2 Office of Agricultural Regulation
3 สำนักนิติการ
3 Office of Law
4 สำนักงานวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 6
4 Research and Development Office for Agriculture Region 6
5 สำนักงานวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 7
5 Research and Development Office for Agriculture Region 7
6 สำนักงานวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 3
6 Research and Development Office for Agriculture Region 3
7 กองการยาง
7 Rubber Division
8 กองวิจัยพัฒนาการอารักขาพืช
8 Plant Protection Research and Development Office

คำนำ

ทุเรียน “ราชาแห่งผลไม้” สมยานามนี้ได้เป็นที่รู้จักไปทั่วโลก และนับเป็นผลไม้เศรษฐกิจที่มีความสำคัญของไทย โดยมีสัดส่วนการส่งออกไปต่างประเทศสูงถึงร้อยละ 75 จากข้อมูลการวิเคราะห์ในช่วง 6 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2561-2567) พบว่าการส่งออกทุเรียนสดไปยังสาธารณรัฐประชาชนจีนเพิ่มขึ้นเกือบ 10 เท่า (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2567) ส่งผลให้การส่งออกทุเรียนไปยังสาธารณรัฐประชาชนจีนมีบทบาทสำคัญต่อภาพรวมการส่งออกของไทย โดยในปี 2567 มูลค่าการส่งออกสูงถึง 109,799.38 ล้านบาท (กองควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร, 2569)

อย่างไรก็ตามในช่วงต้นปี 2568 การส่งออกทุเรียนไปสาธารณรัฐประชาชนจีน เกิดวิกฤตไม่สามารถส่งออกได้เนื่องจากสำนักงานศุลกากรแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน (General Administration of Customs of the People's Republic of China: GACC) แจ้งเตือนการตรวจพบสาร Basic Yellow 2 (BY2) ในทุเรียน ซึ่งเป็นสีห้ามใช้ในอาหาร และเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2568 GACC ได้ขอประชุมหารือกับกรมวิชาการเกษตรเกี่ยวกับประเด็นปัญหาการตรวจพบสาร BY2 ในทุเรียน และขอให้ฝ่ายไทยเพิ่มความเข้มงวดในการตรวจสอบและกำหนดให้การส่งออกทุเรียนผลสดไปสาธารณรัฐประชาชนจีนต้องมีรายงานผลการทดสอบ (Test report) แนบไปพร้อมกับสินค้าทุกล็อตเพื่อแสดงต่อเจ้าหน้าที่ด่านนำเข้าของจีน ซึ่งถือเป็นมาตรการตรวจสอบการนำเข้าทุเรียนเข้มงวดสูงสุด และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 10 มกราคม 2568 เป็นต้นไป ซึ่งในขณะนั้นกรมวิชาการเกษตรยังไม่มีมาตรการควบคุมการปนเปื้อนสารห้ามใช้ในทุเรียนและไม่สามารถทดสอบสาร BY2 ในทุเรียนก่อนการส่งออกได้ ส่งผลให้ประเทศไทยไม่สามารถส่งออกทุเรียนผลสดไปสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ นอกจากนี้ข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรได้คาดการณ์ในช่วงฤดูกาลผลิตทุเรียนของภาคตะวันออกจะมีปริมาณผลผลิตเพิ่มขึ้นมากที่สุด โดยมีปริมาณถึง 1,682,000 ตัน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2567 ถึงร้อยละ 11 (ประชาชาติธุรกิจ ออนไลน์, 2568) หากไม่เร่งดำเนินการแก้ไขปัญหาอาจส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อเกษตรกร ผู้ส่งออกและโรงคัดบรรจุทุเรียนของไทย

ดังนั้น กรมวิชาการเกษตรในฐานะหน่วยงานหลักในการควบคุม กำกับ ดูแลคุณภาพสินค้าเกษตรด้านพืชของประเทศ จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนในการจัดทำมาตรการควบคุมการปนเปื้อนสารห้ามใช้ในทุเรียนผลสดส่งออกไปยังสาธารณรัฐประชาชนจีน เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างเป็นระบบ และสามารถให้บริการกับผู้ส่งออกและโรงคัดบรรจุของไทยกลับมาส่งออกทุเรียนไปสาธารณรัฐประชาชนจีนได้อย่างต่อเนื่องและทันต่อฤดูกาลผลิตทุเรียนของภาคตะวันออก

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. การศึกษารวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์สภาพปัญหา
2. การจัดทำมาตรการควบคุมการปนเปื้อนสารห้ามใช้ในทุเรียน
    - 2.1 การจัดทำมาตรการเร่งด่วนเพื่อควบคุมการปนเปื้อนสารห้ามใช้ในทุเรียน
        - 2.1.1 มาตรการทางกฎหมายและการกำหนดนโยบายนำไปสู่การปฏิบัติ
        - 2.1.2 การพัฒนาห้องปฏิบัติการทดสอบสาร BY2 ในทุเรียน
    - 2.2 การตรวจสอบสาร BY2 ในทุเรียนเพื่อประกอบการขอออกใบรับรองสุขอนามัยพืช
    - 2.3 แนวทางการดำเนินการตามกฎหมายกรณีตรวจพบสาร BY2 ในทุเรียน
    - 2.4 แนวทางการการอายัดสินค้าทุเรียน กรณีตรวจพบสาร BY2 ในทุเรียนก่อนการส่งออก
3. การดำเนินตามมาตรการควบคุมการปนเปื้อนสารห้ามใช้ในทุเรียนผลสดส่งออกไปสาธารณรัฐประชาชนจีน
4. การสื่อสารและประชาสัมพันธ์

5. การติดตามและประเมินผลการดำเนินมาตรการควบคุมการส่งออกทุเรียน

ผลการดำเนินงาน

1. การศึกษารวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์สภาพปัญหา

1.1 การแจ้งเตือนการตรวจพบสาร BY2 ในทุเรียน

ในปี พ.ศ. 2568 สำนักงานศุลกากรแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน (General Administration of Customs of the People's Republic of China: GACC) ได้แจ้งเตือนการตรวจพบสาร BY2 ในทุเรียนผลสดที่ส่งออกจากไทยไปยังสาธารณรัฐประชาชนจีน จำนวน 23 ชิปเมนต์ จากผู้ส่งออกจำนวน 18 ราย และโรงคัดบรรจุจำนวน 22 โรง ส่งผลให้ GACC ระงับการส่งออกของผู้ส่งออกและโรงคัดบรรจุที่เกี่ยวข้องเป็นการชั่วคราวทันที นอกจากนี้ GACC ได้ยกระดับมาตรการควบคุมการนำเข้าทุเรียนจากไทย โดยกำหนดให้มีการตรวจสอบการปนเปื้อนสาร BY2 ในทุเรียนทุกชิปเมนต์ก่อนอนุญาตให้นำเข้า เพื่อเพิ่มความเข้มงวดด้านความปลอดภัยอาหารและคุ้มครองผู้บริโภค

1.2 การตรวจสอบและค้นหาสาเหตุการปนเปื้อนสาร BY2 ในทุเรียน

กองพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าพืช (กมพ.) กองควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร (กคว.) สำนักงานวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 6 (สวพ.6) และเขตที่ 7 (สวพ.7) ได้ร่วมดำเนินการตรวจสอบค้นหาสาเหตุการตรวจพบสาร BY2 ณ โรงคัดบรรจุ พบร่องรอยของสารสีเหลืองในบริเวณพื้นที่การผลิตและการคัดบรรจุ ได้แก่ พื้น ผนัง ฝ้า เพดาน รวมถึงอุปกรณ์ที่ใช้ในกระบวนการผลิต เช่น ถัง ถุงมือ มีด ตะกร้า พัดลม พาเลต ซึ่งอาจเป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดการปนเปื้อนสาร BY2 ในทุเรียน

1.3 ความสามารถในการทดสอบสาร BY2 ในทุเรียน

Basic Yellow 2 เป็นสารเคมีในกลุ่ม Auramine O มีลักษณะเป็นผงสีเหลือง ใช้ในอุตสาหกรรมสิ่งทอ เครื่องหนัง และกระดาษ โดยสารกลุ่ม Auramine O เป็นสารก่อมะเร็งประเภทที่ 2 (Carcinogenicity, Category 2) (Sigma-Aldrich. 2025) และเป็นสารห้ามใช้ในอาหาร ในช่วงเวลาที่เกิดปัญหา ห้องปฏิบัติการทดสอบในประเทศไทยยังไม่มีความพร้อมในการทดสอบสาร BY2 ในทุเรียน ส่งผลให้ไม่สามารถดำเนินการตรวจสอบเพื่อรองรับมาตรการของฝ่ายจีนได้

1.4 เครื่องมือที่ใช้ในการควบการตรวจสอบทุเรียนก่อนการส่งออก

1.4.1 กฎหมาย

การส่งออกทุเรียนไปสาธารณรัฐประชาชนจีนตามพระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ.2507 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ไว้เฉพาะการตรวจสอบและออกใบรับรองสุขอนามัยพืช ซึ่งไม่ครอบคลุมการตรวจสอบรับรองด้านความปลอดภัยอาหารและบทกำหนดโทษในกรณีตรวจพบปัญหา

1.4.2 การตรวจสอบทุเรียนก่อนการส่งออก

ทุเรียนที่ส่งออกไปสาธารณรัฐประชาชนจีนไม่เป็นพืชควบคุมเฉพาะตามประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง กำหนดพืชเป็นพืชควบคุมเฉพาะ พ.ศ. 2556 จึงไม่มีการตรวจสอบด้านความปลอดภัยอาหารก่อนการส่งออก

จากการศึกษารวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์สภาพปัญหา สรุปได้ว่าสาเหตุของการตรวจพบสาร BY2 ในทุเรียนเกิดจากโรงคัดบรรจุบางแห่งมีการใช้หรือสัมผัสสารเคมีที่มีการปนเปื้อนสาร BY2 ซึ่งเป็นสารห้ามใช้ในอาหาร ส่งผลให้ GACC กำหนดให้การส่งออกทุเรียนผลสดไปยังสาธารณรัฐประชาชนจีนต้องมีรายงานผลการทดสอบแนบไปพร้อมกับสินค้าทุกล็อต ตั้งแต่วันที่ 10 มกราคม พ.ศ.

2568 เป็นต้นไป ซึ่งในขณะนั้นการตรวจสอบทุเรียนส่งออกไปสาธารณรัฐประชาชนจีน ไม่ครอบคลุมด้านความปลอดภัยอาหารและบทกำหนดโทษในกรณีตรวจพบปัญหา รวมถึงห้องปฏิบัติการทดสอบของไทยยังไม่สามารถทดสอบสาร BY2 ในทุเรียนได้ส่งผลให้ประเทศไทยไม่สามารถส่งออกทุเรียนผลสดไปยังสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ในช่วงเวลาดังกล่าว

2. การจัดทำมาตรการควบคุมการปนเปื้อนสารห้ามใช้ในทุเรียน

กรมวิชาการเกษตร (กวก.) ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการประชุมระดมความคิดเห็น เรื่อง การแก้ไขปัญหาการตรวจพบสาร BY2 ในทุเรียนส่งออกไปสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างต่อเนื่อง โดยอธิบดีกรมวิชาการเกษตรเป็นประธานการประชุม ในวันที่ 9 มกราคม 2568 ณ ห้องประชุม 314 ตึกกสิกรรม กรมวิชาการเกษตร และผ่าน Application Zoom และวันที่ 26 มกราคม 2568 ผ่าน Application Zoom โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของ กวก. สำนักงานที่ปรึกษาการเกษตร ประจำกรุงปักกิ่ง กงสุล นครกว่างโจว ผู้ส่งออก โรงคัดบรรจุ ห้องปฏิบัติการทดสอบ เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและจัดทำมาตรการควบคุมการปนเปื้อนสารห้ามใช้ในทุเรียน ดังนี้

2.1 การจัดทำมาตรการเร่งด่วนเพื่อควบคุมการปนเปื้อนสารห้ามใช้ในทุเรียน

2.1.1 มาตรการทางกฎหมายและการกำหนดนโยบายนำไปสู่การปฏิบัติ

อธิบดีกรมวิชาการเกษตรให้ความสำคัญในการควบคุม กำกับ ดูแลการส่งออกสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพ ปลอดภัยและได้มาตรฐานสากล จากสถานการณ์ตรวจพบสาร BY2 ในทุเรียนและเพื่อหยุดการใช้สารดังกล่าว กวก.จึงได้ออกประกาศกรมวิชาการเกษตร เรื่อง มาตรการควบคุมการปนเปื้อนสารห้ามใช้ในทุเรียนผลสด พ.ศ. 2568 ลงวันที่ 9 มกราคม 2568 และมีผลวันที่ 10 มกราคม 2568 และเพื่อสร้างกลไกการขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติ กวก.ได้กำหนดมาตรการ 4 ไม่ ได้แก่ ไม่อ่อน ไม่หนอน ไม่สวม สิทธิ์ ไม่มีสี/ไม่มีสาร ควบคู่กับการกำหนดมาตรการป้องกันการปนเปื้อนสาร BY2 โดยมีแนวทางสำคัญ ได้แก่ ห้ามใช้สีทุกชนิดและสารห้ามใช้ในกระบวนการผลิตทุเรียนผลสด เปลี่ยนอุปกรณ์ที่ใช้ในกระบวนการผลิตเพื่อป้องกันการปนเปื้อนสาร BY2 ทำความสะอาดเครื่องมือ อุปกรณ์และสถานที่ผลิตก่อนและหลังการผลิตอย่างสม่ำเสมอ น้ำที่ใช้ในกระบวนการผลิตต้องสะอาด ทำความสะอาดตู้บรรจุสินค้าก่อนบรรจุสินค้าทุกครั้ง การสุ่มเก็บตัวอย่าง กล่องบรรจุและขนส่งตัวอย่างทุเรียนเพื่อนำไปทดสอบต้องป้องกันและไม่ก่อให้เกิดการปนเปื้อนข้าม

กวก.ได้ร่วมกับโรงคัดบรรจุทุเรียนจัดกิจกรรม “Big Cleaning” เพื่อทำความสะอาดและปรับปรุงกระบวนการผลิต รวมทั้งขอความร่วมมือให้ทุกโรงคัดบรรจุเปลี่ยนอุปกรณ์การผลิตที่มีความเสี่ยง และดำเนินการล้างทำความสะอาดเครื่องมือ อุปกรณ์ และสถานที่ผลิตอย่างสม่ำเสมอ การดำเนินการดังกล่าวถือเป็นการ Set Zero และห้ามมิให้มีการใช้สาร BY2 กับทุเรียนโดยเด็ดขาด หากตรวจพบการฝ่าฝืน กวก.จะระงับการออกใบรับรองสุขอนามัยพืชและอาจนำไปสู่การยกเลิกหนังสือสำคัญแสดงการขึ้นทะเบียนโรงงานผลิตสินค้าพืช รวมถึงการยกเลิกการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ส่งออกตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ กวก. สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) และสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ได้ประชุมหารือประเด็นข้อกฎหมายภายใต้พระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการควบคุม กำกับการส่งออกทุเรียนไปสาธารณรัฐประชาชนจีน ดังนี้

(1) การดำเนินการตามกฎหมายกรณีตรวจพบสาร BY2 ในทุเรียนตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 เช่น การอายัดสินค้าทุเรียน รวมถึงบทกำหนดโทษ

(2) การออกใบรับรองสุขอนามัยพืชตามพระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ. 2507 กำหนดให้มีการตรวจสอบสาร BY2 ในทุเรียนอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534

(3) การควบคุมกระบวนการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐาน GMP ตามพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551 อย่างเคร่งครัด

2.1.2 การพัฒนาห้องปฏิบัติการทดสอบสาร BY2 ในทุเรียน

เนื่องจากในช่วงเวลาที่เกิดปัญหา ห้องปฏิบัติการทดสอบของประเทศไทยยังไม่สามารถทดสอบสาร BY2 ในทุเรียนได้ กวก.จึงได้ดำเนินการเร่งด่วน ดังนี้

1) ประสานความร่วมมือกับสำนักงานที่ปรึกษาการเกษตร ประจำกรุงปักกิ่ง และสถานกงสุลใหญ่ ณ นครกว่างโจว เพื่อขอความอนุเคราะห์วิธีทดสอบสาร BY2 ตามมาตรฐาน BJS 202204 ซึ่งเป็นวิธีทดสอบที่ห้องปฏิบัติการทดสอบของ GACC ใช้ทดสอบทุเรียนนำเข้า

2) การประชุมและพัฒนาศักยภาพห้องปฏิบัติการทดสอบ กมพ.ได้การประชุมหารือและเชิญชวนห้องปฏิบัติการทดสอบที่กรมวิชาการเกษตรให้การยอมรับความสามารถและมหาวิทยาลัยที่สนใจ เมื่อวันที่ 5 และ 14 มกราคม 2568 เพื่อหารือแนวทางการพัฒนาและตรวจสอบความใช้ได้ของวิธีทดสอบสาร BY2 โดย กวก.กำหนดหลักเกณฑ์การยอมรับความสามารถห้องปฏิบัติการทดสอบสาร BY2 เป็นการเฉพาะ เนื่องจากการทดสอบสาร BY2 ยังไม่มีตัวอย่างทดสอบความชำนาญ (Proficiency Test) ดังนี้

ก. มีคุณสมบัติเบื้องต้น

- เป็นห้องปฏิบัติการทดสอบที่ได้รับการรับรองตามมาตรฐาน ISO/IEC 17025
- ได้รับการขึ้นทะเบียนกับสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ

ข. เอกสารและข้อมูลประกอบการพิจารณา

- วิธีทดสอบสาร BY2 อ้างอิงตามวิธีของสาธารณรัฐประชาชนจีน (BJS202204)
- ผลการพิสูจน์ค่า LOD ไม่เกิน 1 μg/kg และ LOQ ไม่เกิน 2 μg/kg
- การควบคุมคุณภาพผลทดสอบ (Internal Quality Control: IQC)
- ตัวอย่างรายงานผลทดสอบ Basic Yellow 2

ผลการดำเนินการ กวก.ให้การยอมรับห้องปฏิบัติการทดสอบสาร BY2 จำนวน 4 แห่ง และแจ้งรายชื่อให้ GACC พิจารณาเมื่อวันที่ 16 มกราคม 2568 โดยเริ่มให้บริการทดสอบและออกรายงานผลได้ตั้งแต่วันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2568 และสามารถทราบผลภายใน 48 ชั่วโมงหลังจากได้รับตัวอย่าง ปัจจุบัน กวก.ให้การยอมรับห้องปฏิบัติการทดสอบสาร BY2 จำนวน 14 แห่ง ข้อมูล ณ วันที่ 21 พฤศจิกายน 2568 สามารถตรวจสอบรายชื่อห้องปฏิบัติการได้ที่ https://www.doa.go.th/psco/?page_id=5691

2.2 การตรวจสอบสาร BY2 ในทุเรียนเพื่อประกอบการขอออกใบรับรองสุขอนามัยพืช

2.2.1 การแจ้งความประสงค์ขอรับการตรวจสอบ

ผู้ส่งออกหรือผู้แทนผู้ส่งออกแจ้งความประสงค์ผ่านระบบ e-Phyto ณ ด่านปลายทางที่ประสงค์จะส่งออก โดยยื่นล่วงหน้าอย่างน้อย 1-2 วัน

2.2.2 การสุ่มตรวจทุเรียนเพื่อการตรวจสอบศัตรูพืช

เจ้าหน้าที่ด่านตรวจพืชดำเนินการสุ่มตรวจทุเรียน ณ โรงคัดบรรจุ เพื่อการตรวจสอบศัตรูพืชในอัตรา ร้อยละ 5 ของปริมาณสินค้าที่ขอส่งออก โดยทุเรียนต้องอยู่ในสภาพสะอาด ไม่พบการใช้สี และไม่พบการใช้สารห้ามใช้ในกระบวนการผลิตและคัดบรรจุ

2.2.3 การแจ้งการสุ่มเก็บตัวอย่างทุเรียนเพื่อทดสอบสาร BY2

ผู้ส่งออกหรือผู้แทนผู้ส่งออกแจ้งการสุ่มเก็บตัวอย่าง ณ โรงคัดบรรจุ เพื่อส่งทดสอบสาร BY2 โดยระบุสถานที่รับผลการทดสอบ และระบุที่อยู่อีเมลของด่านตรวจพืชที่ประสงค์จะขอรับใบรับรองสุขอนามัยพืช พร้อมแจ้งวันและเวลาที่จะเก็บตัวอย่าง การสุ่มเก็บตัวอย่างต้องอยู่ภายใต้การควบคุม กำกับและตรวจสอบของเจ้าหน้าที่กวก.

2.2.4 การสุ่มเก็บตัวอย่างทุเรียนเพื่อทดสอบสาร BY2

2.2.4.1 ตรวจสอบคำขอใบรับรองสุขอนามัยพืช

2.2.4.2 ปริมาณทุเรียนต้องมีไม่น้อยกว่าร้อยละ 85 ของน้ำหนักทุเรียนที่ขอส่งออกและเป็นทุเรียนที่อยู่ในขั้นตอนการผึ่งให้แห้งก่อนบรรจุสินค้าลงกล่องหรือระหว่างการบรรจุทุเรียนลงกล่อง เพื่อให้มั่นใจว่าตัวอย่างที่สุ่มเก็บเป็นตัวแทนของสินค้าล็อตเดียวกันกับสินค้าที่จะส่งออกจริง

2.2.4.3 ทำการสุ่มเก็บตัวอย่างตามตารางการสุ่มเก็บตัวอย่างทุเรียน ณ โรงคัดบรรจุ โดยคำขอใบรับรองสุขอนามัยพืช 1 คำขอ ให้สุ่มเก็บตัวอย่าง จำนวน 1 ตัวอย่าง (Table 1)

Table 1 Sampling of durian at the packing house

Total Weight of Production Lot	Number of Sampling Points	Number of Samples Collected	Weight per Fruit
Less than 50 kg	3 point	1 fruit per point	Approximately 2–4 kg per fruit, or according to varietal characteristics
50 – 500 kg	5 point		
More than 500 kg*	10 point		

Note: 1. For production lots weighing more than 500 kg, a second sampling (double sampling) shall be conducted by randomly selecting not less than half of the total number of sampling points. This will result in 5 fruits per sample to be submitted to the laboratory for analysis.

2. Adapted from CAC/GL 33-1999 and the Handbook for Sampling Specific Controlled Plants, 2020

2.2.4.4 บรรจุตัวอย่างลงในกล่องกระดาษปิดสนิท พร้อมติดป้ายหรือสติ๊กเกอร์ชี้บ่งข้อมูลตัวอย่าง ปิดผนึกและลงนามกำกับการสุ่มเก็บตัวอย่างบนกล่องตัวอย่าง

2.2.4.5 บันทึกรายละเอียดตัวอย่าง ได้แก่ ชื่อที่อยู่สถานที่ผลิต ชื่อตัวอย่าง น้ำหนัก วันเวลาและชื่อผู้สุ่มเก็บตัวอย่างเพื่อการตรวจสอบย้อนกลับ โดยการบันทึกด้วยการพิมพ์หรือเขียนตัวบรรจงให้อ่านออกได้อย่างชัดเจน

2.2.4.6 ส่งตัวอย่างไปยังห้องปฏิบัติการทดสอบที่ กวก. ให้การยอมรับความสามารถ

2.2.5 การทดสอบสาร BY2 ของห้องปฏิบัติการทดสอบ

ห้องปฏิบัติการฯ ตรวจสอบตัวอย่างและเอกสารต่างๆ ก่อนรับตัวอย่าง ทดสอบและออกรายงาน ภายใน 48 ชั่วโมง นับจากวันที่ห้องปฏิบัติการรับตัวอย่างและส่งรายงานผลการทดสอบไปยัง กมพ. และด่านตรวจพืชปลายทาง เพื่อประกอบการพิจารณาออกใบรับรองสุขอนามัยพืช

2.2.6 การออกใบรับรองสุขอนามัยพืช

2.2.6.1 กรณีผลทดสอบตรวจไม่พบสาร BY2 (ผ่าน) เจ้าหน้าที่ด่านตรวจพืชพิจารณาอนุมัติและลงนามในใบรับรองสุขอนามัยพืชในระบบ e-Phyto ผู้ส่งออกหรือผู้แทนผู้ส่งออกชำระค่าธรรมเนียมใบรับรอง

2.2.6.2 กรณีผลทดสอบตรวจพบสาร BY2 (ไม่ผ่าน) ให้เจ้าหน้าที่ด่านตรวจพืชดำเนินการตามแนวทางการปฏิบัติกรณีตรวจพบสาร BY2 ในทุเรียนผลสดก่อนการส่งออก

2.3 แนวทางการดำเนินการตามกฎหมายกรณีตรวจพบสาร BY2 ในทุเรียน

2.3.1 กรณีผลทดสอบสาร BY2 ไม่ผ่าน จากตู้หรือชิปเม้นท์ที่ขอออกใบรับรองสุขอนามัยพืช

2.3.1.1 การปฏิเสธการออกใบรับรองสุขอนามัยพืช เจ้าหน้าที่ด่านตรวจพืชไม่ออกใบรับรองสุขอนามัยพืช ตู้หรือชิปเม้นท์นั้น และอายัดตู้หรือชิปเม้นท์นั้น

1) พบสาร BY2 ที่เปลือกจะถือเป็นอาหารที่ฝ่าฝืนมาตรา 6 (4) แห่งพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 มีบทกำหนดโทษตามมาตรา 47 คือ ปรับไม่เกิน 20,000 บาท

2) พบสาร BY2 ที่เนื้อจะถือเป็นอาหารไม่บริสุทธิ์ ตามมาตรา 26 ฝ่าฝืนมาตรา 25 (1) พรบ.อาหาร พ.ศ.2522 มีโทษตามมาตรา 58 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปีหรือปรับไม่เกิน 20,000 บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

3) กรณีสินค้าทุเรียนที่ถูกยึดหรืออายัด ผู้ประกอบการต้องนำสินค้าดังกล่าวกลับไปไว้ ณ โรงคัดบรรจุหรือจุดที่ กวก.กำหนด หากผู้ประกอบการไม่ดำเนินการ กวก.จะดำเนินการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องตามแนวทางการปฏิบัติอายัดสินค้าทุเรียน กรณีตรวจพบสาร BY2 ในทุเรียนก่อนการส่งออก

2.3.1.2 หน่วยงานรับผิดชอบ (กมพ. กคว. สนก.และสวพ.1-8) ดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อตรวจสอบการค้นหาสาเหตุ แนวทางการแก้ไขและการป้องกันการเกิดซ้ำ ณ โรงคัดบรรจุ

1) หากพบมีสารห้ามใช้ในครอบครองจะระงับหนังสือสำคัญแสดงการขึ้นทะเบียน DOA และให้โรงคัดบรรจุปรับปรุงแก้ไขและชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อเสนออธิบดีกรมวิชาการเกษตรหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายพิจารณายกเลิกคำสั่งระงับ แต่หากเป็นสาร BY2 จะนำไปสู่การยกเลิกหนังสือสำคัญแสดงการขึ้นทะเบียน DOA ได้

2) หากพบการปนเปื้อนสาร BY2 ในตู้หรือ ชิปเม้นท์ครั้งแรก และจากการตรวจสอบโรงคัดบรรจุ พบว่าอาจมาจากการปนเปื้อนข้าม เช่น อุปกรณ์ที่ใช้ในโรงคัดบรรจุ พัดลม ภาชนะ บรรจุ ตะกร้า กะละมัง มีด จะแจ้งเตือนโรงคัดบรรจุ ครั้งที่ 1 (ใบเหลือง) และให้ปรับปรุงแก้ไขเป็นลายลักษณ์ อักษรภายในระยะเวลา 30 วัน แต่หากไม่สามารถชี้แจงสาเหตุที่ชัดเจนหรือไม่ปรับปรุงแก้ไขภายในระยะเวลาที่กำหนดจะระงับหนังสือสำคัญแสดงการขึ้นทะเบียน DOA และอาจนำไปสู่การยกเลิกหนังสือสำคัญแสดงการขึ้นทะเบียน DOA ได้

3) หากผลทดสอบพบสาร BY2 เป็นครั้งที่ 2 ในตู้หรือชิปเม้นท์ให้ระงับหนังสือสำคัญแสดงการขึ้นทะเบียน DOA และให้ปรับปรุงแก้ไขเป็นลายลักษณ์อักษรภายในระยะเวลา 30 วัน หากไม่สามารถชี้แจงสาเหตุที่ชัดเจนหรือไม่ปรับปรุงแก้ไขภายในระยะเวลาที่กำหนดอาจนำไปสู่การยกเลิกหนังสือสำคัญแสดงการขึ้นทะเบียน DOA ได้

4) หากยังมีการตรวจพบสาร BY2 ในตู้หรือชิปเม้นท์อีกจะนำไปสู่การยกเลิกหนังสือสำคัญแสดงการขึ้นทะเบียน DOA ได้

2.3.2 กรณี ได้รับการแจ้งเตือนตรวจพบสาร BY2 ในทุเรียนจากสาธารณรัฐประชาชนจีนและสินค้าถูกตีกลับมาไทย

2.3.2.1 กคว. ระงับการใช้ทะเบียน DOA ในระบบ e-phyto

2.3.2.2 หากผู้ประกอบการส่งออกประสงค์นำสินค้าตีกลับเข้ามาในประเทศ ให้เจ้าหน้าที่ด่านตรวจพืชดำเนินการตามแนวทางสินค้าตีกลับตาม พรบ.อาหาร พ.ศ. 2522 ตามขั้นตอนปฏิบัติงานตรวจสอบสินค้าอาหารนำเข้า

2.3.2.3 หน่วยงานรับผิดชอบ (กมพ.และสวพ.1-8) ระงับหนังสือสำคัญแสดงการขึ้นทะเบียน DOA โรงคัดบรรจุ และหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนเป็นผู้ส่งผลทุเรียนสดออกไปนอกราชอาณาจักร ที่พบปัญหาทันที และอาจนำไปสู่การยกเลิกหนังสือสำคัญดังกล่าวได้

2.3.2.4 หน่วยงานรับผิดชอบ (สวพ.1-8) เข้าตรวจสอบ ณ โรงคัดบรรจุ เพื่อตรวจสอบการค้นหาสาเหตุ แนวทางการแก้ไขและการป้องกันการเกิดซ้ำ พร้อมสรุปรายงานส่งให้ กมพ. เพื่อเสนอ GACC พิจารณา

2.3.3 การตรวจติดตาม ณ โรงคัดบรรจุ

2.3.3.1 หากพบมีสารห้ามใช้ในครอบครองจะระงับหนังสือสำคัญแสดงการขึ้นทะเบียน DOA และให้โรงคัดบรรจุปรับปรุงแก้ไขและชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเสนอให้คณะกรรมการรับรองฯ และเข้าตรวจติดตาม ณ โรงคัดบรรจุ เสนออธิบดีกรมวิชาการเกษตรหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายพิจารณายกเลิกคำสั่งระงับ และหากเป็นสาร BY2 จะนำไปสู่การยกเลิกหนังสือสำคัญแสดงการขึ้นทะเบียน DOA ได้ หากมีสินค้าในโรงคัดบรรจุให้สารวัตร GMP/สารวัตรเกษตรของหน่วยงานรับผิดชอบ ยึดอายัดสารและเก็บตัวอย่างทุเรียนเพื่อทดสอบสาร BY2 โดยโรงคัดบรรจุรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการทดสอบ หากผลทดสอบพบสาร BY2 ในทุเรียน สารวัตร GMP/สารวัตรเกษตรรวบรวมหลักฐานตามแบบฟอร์มและทำหนังสือถึง สนก. เพื่อตรวจสอบหลักฐานและดำเนินการแจ้ง อย. เพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

2.3.3.2 หากสงสัยว่าสินค้าทุเรียนมีการใช้สีหรือสารห้ามใช้ในโรงคัดบรรจุ ให้สารวัตร GMP/ สารวัตรเกษตรแจ้งด่านตรวจพืชชะลอการออกใบรับรองสุขอนามัยพืชให้กับสินค้าจากโรงคัดบรรจุนั้น และทำการเก็บตัวอย่างสินค้าทุเรียนเพื่อทดสอบสาร BY2 โดยผู้ประกอบการโรงคัดบรรจุเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการทดสอบ หากผลทดสอบพบสาร BY2 ในทุเรียน ให้สารวัตร GMP/สารวัตรเกษตรเข้าตรวจสอบ ณ โรงคัดบรรจุ

1) รวบรวมหลักฐานตามแบบฟอร์มและทำหนังสือถึง สนก. เพื่อตรวจสอบหลักฐานและดำเนินการแจ้ง อย. เพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป และ

2) ระงับหนังสือสำคัญแสดงการขึ้นทะเบียน DOA โดยให้ปรับปรุงแก้ไขเป็นลายลักษณ์อักษร ภายในระยะเวลา 30 วัน แต่หากไม่สามารถชี้แจงสาเหตุที่ชัดเจนหรือไม่ปรับปรุงแก้ไขภายในระยะเวลาที่กำหนด อาจนำไปสู่การยกเลิกหนังสือสำคัญแสดงการขึ้นทะเบียน DOA ได้

2.3.4 การแจ้งการระงับหรือยกเลิกหนังสือสำคัญแสดงการขึ้นทะเบียน DOA จากการตรวจพบสาร BY2 ในทุเรียน ตามกรณีที่ 2.3.1-2.3.3 หน่วยงานรับผิดชอบ (สวพ.1-8) ทำหนังสือแจ้งระงับหรือยกเลิกหนังสือสำคัญแสดงการขึ้นทะเบียนโรงงานผลิตสินค้าพืช ตามข้อ 8 (4) ของประกาศกรมวิชาการเกษตร เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการขึ้นทะเบียนโรงงานผลิตสินค้าพืช (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2567 ประกอบกับข้อ 3 (2) ของประกาศกรมวิชาการเกษตร เรื่อง มาตรการควบคุมการปนเปื้อนสารห้ามใช้ในทุเรียนผลสดส่งออกไปสาธารณรัฐประชาชนจีน พ.ศ. 2568

2.4. แนวทางการอายัดสินค้าทุเรียน กรณีตรวจพบสาร BY2 ในทุเรียนก่อนส่งออก

2.4.1 ผู้ส่งออกหรือตัวแทนผู้ส่งออก สามารถแจ้งความประสงค์ให้อายัดสินค้าทุเรียน ณ ด่านตรวจพืชที่ออกใบรับรองสุขอนามัยพืช หรืออายัดสินค้าทุเรียน ณ โรงคัดบรรจุ

2.4.1.1 เจ้าหน้าที่ด่านตรวจพืชที่ออกใบรับรองสุขอนามัยพืชดำเนินการตรวจสอบทุเรียนอีกครั้งและแจ้งผลทดสอบต่อผู้ส่งออกหรือตัวแทนผู้ส่งออกและปฏิเสธคำขอ พร้อมระบุเหตุผล

2.4.1.2 เจ้าหน้าที่ดำเนินการอายัดทุเรียนตามอำนาจใน พรบ.อาหาร พ.ศ.2522 มาตรา 43(2)(4) โดยระบุข้อมูลการอายัดอาหารใน“บันทึกการอายัดอาหาร”และให้ผู้ส่งออกหรือผู้แทนผู้ส่งออกดำเนินการกับทุเรียนที่อายัดในสถานที่ที่ระบุในบันทึกการอายัดอาหาร จนกว่าจะได้มีคำสั่งให้

เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น จากนั้น กวก.รวบรวมหลักฐานทำหนังสือแจ้ง อย. เพื่อพิจารณาโทษและดำเนินการกับของที่อายัดไว้

2.4.1.3 เจ้าหน้าที่ด่านตรวจพืชดำเนินการ ดังนี้

1) ทำรายงานการอายัดทุเรียนมายัง กคว. ภายใน 12 ชั่วโมง นับจากการดำเนินการอายัด

2) ส่งข้อมูลให้หน่วยงานรับผิดชอบ (สวพ.1-8) เพื่อส่งสารวัตร GMP/สารวัตรเกษตร เข้าตรวจสอบ ณ โรงคัดบรรจุ

3) กรณีผู้ส่งออกหรือผู้แทนผู้ส่งออกซึ่งเป็นเจ้าของตู้สินค้าที่ถูกอายัดประสงค์ชี้แจงเพื่อขอพิสูจน์การปนเปื้อนสาร BY2 ให้เจ้าหน้าที่ด่านตรวจพืชดำเนินการตาม พรบ.อาหาร พ.ศ.2522

2.4.1.4 เจ้าหน้าที่ กคว. ทำหนังสือถึง สนก.เพื่อนำเสนอคณะกรรมการอาหารพิจารณาต่อไป ภายใน 12 ชั่วโมง นับจากได้รับรายงานในข้อ 1)

2.4.1.5 กรณีผู้ส่งออกหรือผู้แทนผู้ส่งออกประสงค์จะทำลายทุเรียนดังกล่าว ให้ผู้ส่งออกหรือผู้แทนผู้ส่งออกแจ้งความประสงค์และหนังสือยินยอมให้ทำลายทุเรียนต่อเจ้าหน้าที่ที่ทำการอายัด

2.4.1.6 เจ้าหน้าที่ที่ทำการอายัดควบคุมการทำลาย ตาม พรบ.อาหาร พ.ศ.2522 โดยค่าใช้จ่ายในการทำลายเจ้าของสินค้าเป็นผู้รับผิดชอบและเจ้าหน้าที่ทำรายงานการทำลายแจ้ง กคว. เพื่อดำเนินการตามข้อ 2.4.1.4

2.4.1.7 เจ้าหน้าที่ทำการถอนอายัดโดย “บันทึกการถอนการยึด/ อายัดอาหาร ตาม พรบ.อาหาร พ.ศ.2522 และเจ้าหน้าที่ทำรายงานการถอนอายัดแจ้ง กคว. เพื่อดำเนินการตามข้อ 2.4.1.4

2.4.1.8 กรณีคณะกรรมการอาหาร มีคำสั่งให้ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งกับการอายัดดังกล่าว หลังจากที่เจ้าหน้าที่ที่ทำการอายัดทราบผลให้แจ้งเจ้าของสินค้าที่ถูกอายัดดำเนินการตามคำสั่งดังกล่าวและให้เจ้าหน้าที่ทำรายงานการถอนอายัดแจ้ง กคว. เพื่อดำเนินการตามข้อ 2.4.1.4

3. การดำเนินการตามมาตรการควบคุมการปนเปื้อนสารห้ามใช้ในทุเรียนผลสดส่งออกไปสาธารณรัฐประชาชนจีน

3.1 การจัดกิจกรรม Big Cleaning เพื่อลดความเสี่ยงการปนเปื้อนสาร BY2

มีการดำเนินมาตรการลดความเสี่ยงการปนเปื้อนสาร BY2 โดยการเปลี่ยนอุปกรณ์การผลิต การล้างทำความสะอาดเครื่องมือ อุปกรณ์ และสถานที่ผลิต รวมถึงขอความร่วมมือให้โรงคัดบรรจุดำเนินการล้างทำความสะอาดเครื่องมือและอุปกรณ์ก่อนและหลังการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้ได้มีการจัดกิจกรรม Big Cleaning ดังนี้

1) สวพ.6 ดำเนินการตรวจติดตามตามมาตรการ Big Cleaning ณ โรงคัดบรรจุ ตั้งแต่วันที่ 20 มกราคม 2568 และจัดกิจกรรม Big Cleaning ทุเรียนภาคตะวันออก เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2568 ณ โรงคัดบรรจุเกาฟง และโรงคัดบรรจุบริเวณโดยรอบ

2) สวพ.7 จัดกิจกรรม Big Cleaning ทุเรียนภาคใต้ เมื่อวันที่ 31 มกราคม 2568 ณ โรงคัดบรรจุอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร และติดตามให้คำแนะนำมาตรการ Big Cleaning ในโรงคัดบรรจุของบริษัท หอมหมื่นลี้ แอนด์ เจที จำกัด อำเภอหลังสวน บริษัท ไทยมงกุฎ กรุ๊ป จำกัด และโรงคัดบรรจุของนางเกสร สมทรง (แผงเจ๊แดง–เฮียไก่) อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร

3.2 การตรวจสอบสาร BY2 ในทุเรียนเพื่อประกอบการขอออกใบรับรองสุขอนามัยพืช

กวก. ได้ดำเนินการตรวจสอบสาร BY2 ในทุเรียนเพื่อประกอบการขอออกใบรับรองสุขอนามัยพืช ระหว่างวันที่ 19 มกราคม ถึง 31 ธันวาคม 2568 จำนวนทั้งสิ้น 59,071 ชิปเม้นท์

ผลทดสอบไม่พบสาร BY2 จำนวน 58,754 ชิปเม้นท์ สามารถออกใบรับรองสุขอนามัยพืชได้ ทั้งนี้ ผลทดสอบที่พบสาร BY2 จำนวน 317 ชิปเม้นท์ คิดเป็นร้อยละ 0.54 ซึ่ง กวก. ไม่ออกใบรับรองสุขอนามัยพืชให้แก่ทุเรียนในล๊อตนั้นๆ และได้ดำเนินการตามกฎหมายในกรณีตรวจพบสาร BY2

3.3 การจัดตั้งทีมสารวัตร “GMP Inspector”

ได้มีการจัดตั้งทีมสารวัตรผู้ตรวจประเมินโรงงานผลิตสินค้าพืช เรียกว่า “GMP Inspector” เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้สารเคมีห้ามใช้ในโรงคัดบรรจุอย่างเคร่งครัด โดยดำเนินการตรวจในพื้นที่แหล่งผลิตภาคตะวันออกและภาคใต้

3.4 การดำเนินการตามกฎหมายกรณีตรวจพบสาร BY2 ในทุเรียน

3.4.1 กรณี ตรวจพบสาร BY2 ในทุเรียนก่อนการส่งออก

จากการตรวจสอบพบการปนเปื้อนสาร BY2 จำนวน 317 ตัวอย่าง (ชิปเม้นท์) ซึ่งเป็นทุเรียนที่ผลิตจากโรงคัดบรรจุ จำนวน 181 โรง และ กวก. ได้มีหนังสือแจ้งเตือนหรือระงับหนังสือสำคัญการขึ้นทะเบียนโรงงานผลิตสินค้าพืชหากมีการพบปัญหาซ้ำ และให้โรงคัดบรรจุค้นหาสาเหตุ กำหนดแนวทางการแก้ไขและเสนอมาตรการป้องกันการเกิดซ้ำ เสนอ กวก. เพื่อพิจารณาความถูกต้องและเข้าตรวจติดตามผลการแก้ไขปัญหาประกอบการพิจารณายกเลิกคำสั่งระงับ ปัจจุบันโรงคัดบรรจุได้ดำเนินการแก้ไขแล้วและสามารถส่งออกทุเรียนได้ตามปกติ คงเหลือโรงคัดบรรจุ จำนวน 3 โรง ที่ยังอยู่ระหว่างการดำเนินการแก้ไขและถูกระงับการส่งออก

3.4.2 กรณี ได้รับการแจ้งเตือนจากสาธารณรัฐประชาชนจีน

สำนักงานที่ปรึกษาการเกษตร ประจำกรุงปักกิ่ง ได้แจ้งเตือนปัญหาการตรวจพบสาร BY2 ในทุเรียน ตั้งแต่วันที่ 9 มกราคม 2568 จนถึงปัจจุบัน จำนวน 11 ครั้ง จำนวน 23 ชิปเม้นท์ ซึ่งเป็นทุเรียนที่ผลิตจากโรงคัดบรรจุจำนวน 22 โรง กวก.ได้ดำเนินการระงับการออกใบรับรองสุขอนามัยพืชและระงับหนังสือสำคัญการขึ้นทะเบียนโรงงานผลิตสินค้าพืชที่พบปัญหาเป็นการชั่วคราวทันที พร้อมทั้งเข้าตรวจติดตาม ค้นหาสาเหตุ แนวทางการแก้ไข และการป้องกันการเกิดซ้ำ ทั้งนี้ กวก. ได้จัดส่งรายงานการสอบสวนหาสาเหตุและการแก้ไขปัญหา (Investigation report) เสนอ GACC แล้วจำนวน 15 โรง เพื่อพิจารณาคืนสิทธิ์ให้โรงคัดบรรจุสามารถผลิตและส่งออกทุเรียนได้ต่อไป

4. การสื่อสารและประชาสัมพันธ์

มาตรการควบคุมการปนเปื้อนสารห้ามใช้ในทุเรียนผลสดส่งออกไปสาธารณรัฐประชาชนจีนจัดทำขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาการตรวจพบสาร BY2 ในทุเรียน ซึ่งเป็นมาตรการใหม่และเกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายในกรณีฝ่าฝืน โดยมีบทกำหนดโทษที่เข้มงวด การดำเนินการดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน ดังนั้น จึงมีการสื่อสารประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ และให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้

4.1 การประชุมชี้แจงมาตรการในวันที่ 13 มีนาคม 2568 ณ ห้องประชุมโรงแรมนิวแทรเวิลลอจ์ด จังหวัดจันทบุรี โดยมีนายอิทธิ ศิริลัทธยากร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธานการประชุมและมอบนโยบายการส่งออกผลไม้แก่ผู้ประกอบการโรงคัดบรรจุผลไม้ภาคตะวันออกฤดูกาลผลิตปี 2568 มีผู้เข้าร่วมประชุมจากหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการส่งออก โรงคัดบรรจุผลไม้ ในพื้นที่ภาคตะวันออกกว่า 500 คน เพื่อเตรียมความพร้อมและเพิ่มความเข้มงวดในการตรวจสอบคุณภาพผลผลิตให้ปลอดจากการปนเปื้อน รวมถึงการตรวจติดตาม เฝ้าระวัง และควบคุมการส่งออกผลไม้ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ

4.2 การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ ได้จัดทำ Infographic จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่

1) มาตรการ “4 ไม่” ประกอบด้วย ไม่อ่อน ไม่หนอน ไม่สวมสิทธิ์ และไม่มีสีไม่มีสาร

2) มาตรการป้องกันการปนเปื้อนสาร Basic Yellow 2 “Big Cleaning” ทุกสวน โรงรวบรวม และโรงคัดบรรจุ

4.3 จัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน “การควบคุมการปนเปื้อนสารห้ามใช้ในทุเรียนผลสดส่งออกไปสาธารณรัฐประชาชนจีน” ประกอบด้วยการการตรวจสอบสาร BY2 ในทุเรียนประกอบการขอออกใบรับรองสุขอนามัยพืช แนวทางการดำเนินการตามกฎหมาย การอายัดสินค้าทุเรียน การสุ่มตัวอย่างทุเรียนเพื่อทดสอบสาร BY2 การระงับผู้ส่งออก การยอมรับห้องปฏิบัติการทดสอบ (Figure 1) และประกาศใช้เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2568 เพื่อให้หน่วยงานของกรมวิชาการเกษตรที่เกี่ยวข้อง ผู้ส่งออกและโรงคัดบรรจุทุเรียนใช้เป็นแนวทางปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สามารถศึกษารายละเอียดของคู่มือได้จากเว็บไซต์กรมวิชาการเกษตร https://www.doa.go.th/psco/wp-content/uploads/2025/08/SOP

Figure 1 Standard Operating Procedure (SOP) for Control of Prohibited Substance Contamination in Fresh Durian Exports to the People’s Republic of China

5. การติดตามและประเมินผลการควบคุมการส่งออก

กวก.ได้ดำเนินการติดตามและประเมินผลการควบคุมการส่งออกทุเรียนผลสดไปสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยการตรวจสอบสาร BY2 ในทุเรียนเพื่อประกอบการขอออกใบรับรองสุขอนามัยพืช ระหว่างวันที่ 19 มกราคม ถึง 31 ธันวาคม 2568 จำนวนทั้งสิ้น 59,071 ตัวอย่าง ผลการทดสอบพบสาร BY2 จำนวน 317 ตัวอย่าง โดยในช่วงเริ่มต้นของการดำเนินมาตรการพบการปนเปื้อนสาร BY2 ในปริมาณค่อนข้างสูง ต่อมาพบว่าการตรวจพบปริมาณสาร BY2 ลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยลักษณะการปนเปื้อนส่วนใหญ่เป็นการปนเปื้อนข้ามจากอุปกรณ์การผลิตและบริเวณสถานที่ผลิตที่มีการทำความสะอาดไม่เพียงพอ ภายหลังจากการเข้มงวดตามมาตรการควบคุม การจัดกิจกรรม Big Cleaning การตรวจติดตามอย่างใกล้ชิด และการให้คำแนะนำแก่โรงคัดบรรจุอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่วันที่ 22 กรกฎาคม 2568 เป็นต้นมา ไม่พบสาร BY2 ในทุเรียนจนถึงปัจจุบัน (Figure 2) สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิผลของมาตรการและความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนที่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็วและเป็นรูปธรรม

จากผลการติดตามดังกล่าว กวก.สามารถจัดกลุ่มโรงคัดบรรจุที่มีประวัติดี มีระบบการบริหารจัดการคุณภาพที่สมบูรณ์และมีความน่าเชื่อถือ เพื่อนำเสนอให้ GACC พิจารณา ซึ่งได้รับความเห็นชอบให้ลดระดับการสุ่มตรวจสาร BY2 ณ ด่านนำเข้าตั้งแต่วันที่ 10 พฤษภาคม 2568 เป็นต้นมา

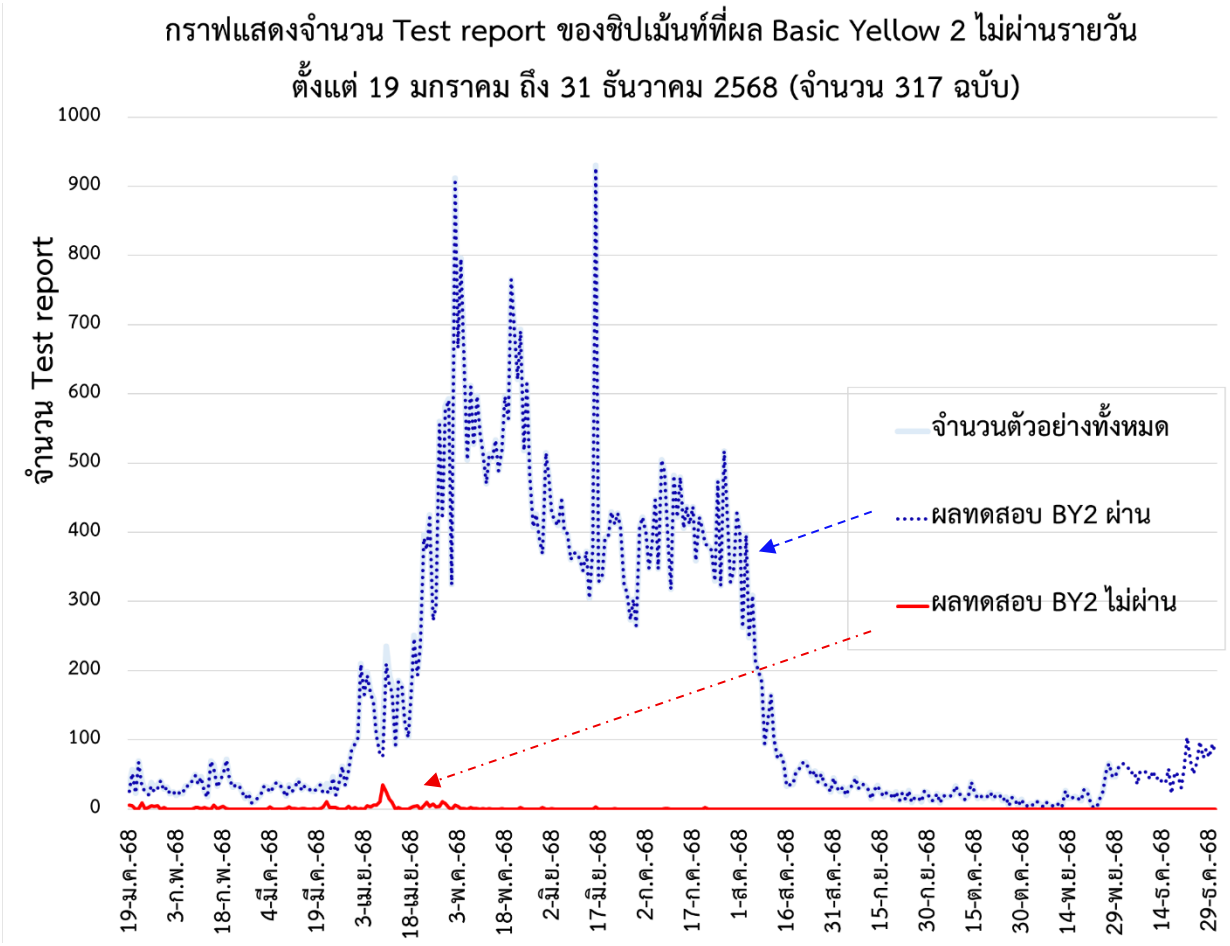

Figure 2 Basic Yellow 2 (BY2) Test Results for Phytosanitary Certification

สรุปผล

กรมวิชาการเกษตรสามารถจัดทำและดำเนินมาตรการควบคุมการปนเปื้อนสารห้ามใช้สาร BY2 ในทุเรียนผลสดส่งออกไปสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยเริ่มจากมาตรการเร่งด่วนเพื่อควบคุมและแก้ไขสาเหตุของปัญหาการปนเปื้อน ได้แก่ การออกประกาศกรมวิชาการเกษตร การบังคับใช้กฎหมายกรณีพบการฝ่าฝืน การพัฒนาศักยภาพห้องปฏิบัติการทดสอบสาร BY2 การดำเนินมาตรการ Set Zero ภายใต้มาตรการ “4 ไม่” ได้แก่ ไม่อ่อน ไม่หนอน ไม่สวมสิทธิ์ ไม่มีสีไม่มีสาร ควบคู่กับมาตรการป้องกันการปนเปื้อนสาร BY2 และกิจกรรม “Big Cleaning” ในโรงคัดบรรจุ รวมถึงการกำหนดให้มีการตรวจสอบสาร BY2 ในทุเรียนทุกชิปเม้นท์ก่อนการส่งออกเพื่อประกอบการขอใบรับรองสุขอนามัยพืช รวมทั้งการตรวจติดตามเมื่อพบการปนเปื้อนเพื่อแก้ไขปัญหาและป้องกันการเกิดซ้ำ

ผลจากการดำเนินมาตรการดังกล่าวทำให้ประเทศไทยสามารถแก้ไขสถานการณ์การชะงักงันของการส่งออกทุเรียนในช่วงวันที่ 10–18 มกราคม 2568 และกลับมาส่งออกได้ตั้งแต่วันที่ 19 มกราคม 2568 เป็นต้นมา โดยผลการตรวจวิเคราะห์สาร BY2 ในทุเรียนก่อนการส่งออกระหว่างวันที่ 19 มกราคม ถึง 31 ธันวาคม 2568 จำนวน 59,071 ตัวอย่าง พบการปนเปื้อน 317 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 0.54 ซึ่งในระยะแรกพบการปนเปื้อนในระดับสูง ก่อนจะลดลงอย่างต่อเนื่องจนไม่พบการปนเปื้อนหลังวันที่ 22 กรกฎาคม 2568 มาตรการดังกล่าวช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นแก่ประเทศคู่ค้า เพิ่มประสิทธิภาพ

การควบคุมคุณภาพและความปลอดภัยของทุเรียนไทย และทำให้ประเทศไทยสามารถรักษาและพัฒนาศักยภาพการแข่งขันของการส่งออกทุเรียนไปยังสาธารณรัฐประชาชนจีนได้อย่างยั่งยืน

การนำไปใช้ประโยชน์

1. กรมวิชาการเกษตรได้นำมาตรการควบคุมการปนเปื้อนสารห้ามใช้ในทุเรียนผลสดไปใช้ในการกำกับดูแลการส่งออกไปสาธารณรัฐประชาชนจีน ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาการปนเปื้อนสาร BY2 และกลับมาส่งออกทุเรียนได้ตั้งแต่วันที่ 19 มกราคม 2568 มาตรการดังกล่าวช่วยอำนวยความสะดวกทางการค้า สร้างความเชื่อมั่นแก่ประเทศคู่ค้า และทำให้ประเทศไทยสามารถรักษาตลาดส่งออกทุเรียนไปสาธารณรัฐประชาชนจีนไว้ได้ โดยในปี 2568 มีปริมาณการส่งออก 939,892.34 ตัน มูลค่า 150,278.59 ล้านบาท

2. ผลจากการดำเนินมาตรการสามารถนำข้อมูลการตรวจสอบสาร BY2 มาจัดทำกลุ่มโรงคัดบรรจุทุเรียนที่มีความเสี่ยงการปนเปื้อนต่ำ เพื่อเสนอรายชื่อต่อ GACC จนได้รับความเห็นชอบให้ลดระดับการสุ่มตรวจ ณ ด่านนำเข้า จากการตรวจทุกตู้ก่อนนำเข้าเป็นการสุ่มตรวจ มีผลตั้งแต่วันที่ 10 พฤษภาคม 2568

3. ข้อมูลการปนเปื้อนสาร BY2 ในทุเรียนมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องจนไม่พบการปนเปื้อนหลังวันที่ 22 กรกฎาคม 2568 แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหา สามารถนำข้อมูลดังกล่าวเสนอให้ GACC พิจารณายกเลิกการตรวจสาร BY2 ในทุเรียนของไทยต่อไป

4. การดำเนินมาตรการดังกล่าวช่วยสร้างความตระหนักรู้ให้แก่เกษตรกร ผู้ส่งออก และโรงคัดบรรจุทุเรียนเกี่ยวกับปัญหาและผลกระทบของการปนเปื้อนสาร BY2 รวมถึงความรับผิดชอบในการผลิตอาหารปลอดภัยเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งก่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือแบบมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานต่างประเทศ ทำให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมและรับผิดชอบร่วมกันอย่างเป็นระบบ

5. มาตรการควบคุมการปนเปื้อนสารห้ามใช้ในทุเรียนผลสดส่งออกไปสาธารณรัฐประชาชนจีนสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการปนเปื้อนสารห้ามใช้หรือสารพิษตกค้างในผักและผลไม้ชนิดอื่น รวมถึงการส่งออกไปยังประเทศคู่ค้าอื่นได้

คำขอบคุณ

ขอขอบคุณนายรพีภัทร์ จันทรศรีวงศ์ อธิบดีกรมวิชาการเกษตร และนายพงศ์ไท ไทโยธิน รองอธิบดีกรมวิชาการเกษตรในขณะดำรงตำแหน่ง ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ตรวจราชการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ให้การสนับสนุน ติดตาม และอำนวยการดำเนินงานอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ ด่านตรวจพืช กองควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร สำนักนิติการ กองพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าพืช สำนักงานวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 6 และสำนักงานวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 7 ที่ร่วมกันหารือ ปรับปรุง และพัฒนาคู่มือการปฏิบัติงานด้านการควบคุมการปนเปื้อนสารห้ามใช้ในทุเรียนผลสดส่งออกไปสาธารณรัฐประชาชนจีน รวมถึงการดำเนินการตามมาตรการที่กำหนด ส่งผลให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

ขอขอบคุณสำนักงานที่ปรึกษาการเกษตรประจำกรุงปักกิ่ง และกงสุล ณ นครกว่างโจว ที่ให้คำแนะนำ ข้อมูลแนวโน้ม วิเคราะห์สถานการณ์ ตลอดจนประสานข้อมูลและเข้าร่วมการประชุมเจรจากับเจ้าหน้าที่ GACC

ขอขอบคุณสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ที่ให้คำแนะนำประเด็นข้อกฎหมายเพื่อใช้ในการกำหนดมาตรการควบคุมการปนเปื้อนสารห้ามใช้ในทุเรียนส่งออกไปสาธารณรัฐประชาชนจีน

ขอขอบคุณห้องปฏิบัติการทดสอบที่กรมวิชาการเกษตรให้การยอมรับความสามารถ ให้ความร่วมมือในการพัฒนาวิธีทดสอบสาร BY2 ในทุเรียน และให้บริการทดสอบได้อย่างรวดเร็ว

สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณผู้ส่งออกและโรงคัดบรรจุทุเรียนทุกแห่งที่ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามมาตรการควบคุมการปนเปื้อนสารห้ามใช้ในทุเรียนส่งออกไปสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเคร่งครัด

เอกสารอ้างอิง

ประชาชาติธุรกิจ ออนไลน์. 2025. ภาพรวมไม้ผล 6 ชนิด ของไทย ปี 2568. แหล่งข้อมูล: https://www.prachachat.net/public-relations/news-1792543 สืบค้นเมื่อ: 14 มกราคม 2569

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. 2567. ส่งออกทุเรียนสดไปจีนเพิ่มขึ้นเกือบ 10 เท่าในช่วง 6 ปีที่ผ่านมา. แหล่งข้อมูล: https://www.kasikornresearch.com/th/analysis/k-social-media/Pages/Fruit-Export-ebr4036-2024-02-16.aspx. สืบค้นเมื่อ: 14 มกราคม 2569

กองควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร. 2569. สถิติการส่งออกทุเรียน ปี 2568. เอกสารประกอบการประชุมคณะทำงานติดตามแก้ไขปัญหาการส่งออกสินค้าเกษตรตามนโยบายของรัฐมนตรีว่าการทรวงเกษตรและสหกรณ์ ครั้งที่ 1/2569 วันพุธที่ 14 มกราคม 2569. 2 หน้า

Sigma-Aldrich. 2025. Safety Data Sheet ; Auramine O. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/. Available at: https://www.sigmaaldrich.com/TH/en/sds/aldrich/861030?userType=anonymous. Accessed: January 11, 2026